

BELASTINGRECHT

AAK20178492

Mr. L.J.A. Pieterse

Wet- en regelgeving

Op Prinsjesdag is een pakket belastingmaatregelen openbaar gemaakt. De voorstellen zien op tal van onderwerpen. Zo staan enkele wijzigingen in de omzetbelasting op stapel (zie *WFR* 2017/193, p. 1212 e.v.) en heeft de wetgever gemeend verschillende voorstellen te moeten doen die leiden tot het dichten van 'gaten' in de heffing van vennootschapsbelasting (zie hierna onder het kopje 'Reparatiewetgeving vennootschapsbelasting'). De plannen zijn van commentaar voorzien in een speciaal nummer van het *Weekblad Fiscaal Recht*: 'Fiscaal-technische hoofdlijnen van fiscaal beleid', *WFR*, afl. 7209, verschenen op 5 oktober 2017.

Reparatiewetgeving vennootschapsbelasting

Artikel 10a Wet Vpb 1969 beperkt de aftrekbaarheid van rente op schulden aan een verbonden lichaam. Deze bepaling vindt geen toepassing als de belastingplichtige aannemelijk maakt dat aan de schuld én aan de daarmee verband houdende rechtshandeling in overwegende mate zakelijke overwegingen ten grondslag liggen (dubbele zakelijkheidstoets). In één van de zogenoemde *Credit Suisse*-arresten, besproken in *KwartaalSignaal* 144, heeft de Hoge Raad zich uitgelaten over de dubbele zakelijkheidstoets bij een financiering die uiteindelijk van een derde is aangetrokken (derdenfinanciering of derdenlening). Als daarvan sprake is, zoals in de zaak van *Credit Suisse*, behoeft volgens de Hoge Raad niet bewezen te worden dat ook de rechtshandeling zakelijk is en vindt de renteaftrekbeperking geen toepassing. Voorgesteld wordt dat de belastingplichtige ook bij een indirecte derdenlening de zakelijkheid van de rechtshandeling afzonderlijk aannemelijk moet maken (*Kamerstukken II* 2017/18, 34785, 3, p. 6-7 en 'Demissionair kabinet dicht gaten in winst- en dividendbelasting', *Het Financieele Dagblad* 24 september 2017). De beoogde invoeringsdatum is 1 januari 2018.

Ook de liquidatieverliesregeling (art. 13d Wet Vpb 1969) wordt aangepast naar aanleiding van een rechterlijke uitspraak. Het betreft de uitspraak van Hof 's-Hertogenbosch 20 oktober 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:4707, V-N 2017/7.13. De zaak betrof een geconstrueerd liquidatie-

verlies. Een dergelijk verlies ontstaat – kort gezegd – in een situatie waarbij een in een fiscale eenheid opgenomen dochtermaatschappij (tussenhoudster) wordt ontvoegd en vervolgens (na enkele maanden) wordt geliquideerd. Op dat moment kan door de fiscale eenheid een aftrekbaar liquidatieverlies worden geclaimd, bestaande uit het verschil tussen het voor de tussenhoudster opgeofferde bedrag en de eventuele liquidatie-uitkeringen. De wetgever wil voorkomen dat een zodanig verlies in aftrek op de winst kan worden gebracht in de situatie dat het een verlies betreft dat in feite niet door de fiscale eenheid is geleden, omdat het al aanwezig was toen de tussenhoudster werd opgenomen in de fiscale eenheid. Voorgesteld wordt de wijze waarop het opgeofferde bedrag voor de ontvoegde dochtermaatschappij op het tijdstip van die ontvoeging wordt vastgesteld, aan te passen. In het achtste lid van voornoemd artikel wordt geregeld dat in de situatie waarin een fiscale eenheid ten aanzien van een dochtermaatschappij wordt beëindigd, de fiscale eenheid bij de bepaling van het voor die dochtermaatschappij opgeofferde bedrag het daarvoor in aanmerking te nemen eigen vermogen van die dochtermaatschappij wordt vastgesteld aan de hand van de waarde in het economische verkeer van een deelneming van die dochtermaatschappij indien die lager is dan de voor die deelneming gehanteerde boekwaarde (*Kamerstukken II 2017/18, 34786, 3, p. 8-9 en p. 43-44*).

Een andere ingreep ziet op de berekening van de voorkomingswinst bij interne gebruiksvergoedingen binnen een fiscale eenheid. De aanleiding is een vorig jaar gewezen arrest van de Hoge Raad (zie HR 3 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1031, V-N 2016/30.15). In dit arrest is beslist dat bij de bepaling van de winst van een vaste inrichting in bepaalde gevallen geen rekening behoeft te worden gehouden met interne royaltyvergoedingen tussen twee vennootschappen binnen een fiscale eenheid, waarbij de vergoeding toerekenbaar is aan een vaste inrichting van een van die vennootschappen. In die gevallen kan een fiscaal voordeel worden behaald, en dat vindt het kabinet onwenselijk. De reikwijdte van de bepaling die momenteel al geldt voor (interne) financieringskosten wordt uitgebreid naar alle interne gebruiksvergoedingen binnen een fiscale eenheid. De voorgestelde wijziging houdt in dat de bepaling voortaan ook gaat gelden voor bijvoorbeeld interne huur-, lease- en royaltyvergoedingen. Het resultaat van deze aanpassing is dat voortaan bij alle interne gebruiksvergoedingen binnen een fiscale eenheid de voorkomingswinst wordt vastgesteld alsof de fiscale eenheid niet bestaat (*Kamerstukken II 2017/18, 34786, 1 e.v.*).

Wijzigingen schenk- en erfbelasting

Het kabinet hecht eraan om in de wet duidelijker vast te leggen in welke gevallen huwelijksvoorwaarden leiden tot het verschuldigd zijn van schenk- of erfbelasting. Als we de toelichting mogen geloven, wordt hiermee de praktijk (burgers, adviseurs en de belastingdienst) de nodige zekerheid geboden. Tegelijkertijd, en daarmee komt de aap uit de mouw, 'biedt dit de mogelijkheid om taxplanning in te perken' (*Kamerstukken II 2017/18, 34786, 3, p. 13 en*

B.M.E.M. Schols, 'Ware fiscale liefde, een kwestie van geven en nemen', *WFR 2017/194*, p. 1218). Voor echtgenoten die vanaf 2018 trouwen in een beperkte huwelijksgemeenschap met gelijke delen of daarbij kiezen voor een algehele huwelijksgemeenschap met gelijke aandelen, komt de heffing van schenkbelasting niet in beeld, tenzij sprake is van een gefingeerd huwelijk (art. 6, lid 6 (nieuw), SW 1956). Voorgesteld wordt artikel 6, lid 1, SW 1956 zo te wijzigen dat uitsluitend schenkbelasting verschuldigd is indien het aandeel van de minstvermogende in het totale vermogen hoger wordt dan 50% of het aandeel van de meestvermogende in het totale vermogen toeneemt. Toetsing vindt plaats aan het totale vermogen van beide echtgenoten op het moment van huwelijksvoorwaarden (art. 6, lid 2 (nieuw), SW 1956). De schenking wordt beperkt tot ten hoogste 50% van het totale vermogen. Een soortgelijke bepaling wordt voorgesteld voor de erfbelasting. Het voorstel geldt eveneens voor ongehuwd samenwonenden met een notarieel samenlevingscontract met een wederzijdse zorgverplichting (art. 6, lid 5 (nieuw), SW 1956).

De memorie van toelichting verschaft een verhelderend voorbeeld (*Kamerstukken II 2017/18, 34786, 3, p. 53*):

'Echtgenoten A en B zijn gehuwd in koude uitsluiting. Het vermogen van A bedraagt 1.000 en van B 200. Het totale vermogen bedraagt 1.200. Zij maken nieuwe huwelijksvoorwaarden, waarbij er sprake is van een gemeenschap van goederen met ongelijke delen. A is bij ontbinding van het huwelijk voor 30% gerechtigd tot de huwelijksgemeenschap en B voor 70%.

Uitwerking

Na wijziging van de huwelijksvoorwaarden bedraagt de gerechtigdheid van A $30\% \times 1.200 = 360$. De gerechtigdheid van B bedraagt $70\% \times 1.200 = 840$. De gerechtigdheid van B neemt in dit voorbeeld toe van 200 tot 840. Omdat daarmee de grens van 600 ($50\% \times 1.200$) wordt overschreden, is er voor de toepassing van de SW 1956 in zoverre sprake van een schenking. B is op het moment van het aangaan van huwelijksvoorwaarden schenkbelasting verschuldigd over $840 - 600 = 240$.

Conceptwetsvoorstel aanpak belastingontduiking

De wetgever neemt zelden vakantie, en aan voorstellen bestaat geen gebrek. Soms worden voorstellen ter (internet) consultatie voorgelegd aan stakeholders, aan het maatschappelijke veld dus. In het eerste half jaar van 2017 zijn al vijf fiscale wetgevingsconsultaties gestart, vooral in de zomerperiode, en dat kan tot 'consultatiemoeiheid' leiden, aldus N.M.A. van Kreveld, 'Het consulteren bij fiscale wetgeving neemt toe!', *NTFR-B 2017/34*, p. 1. Zo heeft het ministerie van Financiën op 20 juli 2017 de internetconsultatie geopend over de Wet aanpak belastingontduiking (zie V-N 2017/41.6, p. 30-31, en de kritische observaties van J.P. Boer, 'Consultatie 'Maatregelen aanpak belastingontduiking' (Opinie), *NTFR 2017/2098*, p. 1-4). De consultatie betreft onder meer een beleidsdocument over het openbaar maken van vergrijpboeten die aan belastingadviseurs zijn opgelegd. De mogelijkheid om aan belastingadviseurs (en andere derden) boeten op te leggen, bestaat sinds 2009, maar daarvan blijkt amper gebruik te worden gemaakt (tot november 2016 welgeteld vijfmaal). G.J.M.E. de Bont meent dat het aangewezen lijkt te zijn om eerst het huidige bestraffingsarsenaal toe te passen en dan te bezien of dit afdoende effect sorteert, mede omdat de uitwerking

van de publicatie van de naam van de boeteling niet mag worden onderschat. *'Trial bij Google is een brandmerk voor altijd en is een vorm van digitaal lynchen'*, zo heeft hij in het *Notariaat Magazine* (september 2017, p. 13) laten optekenen. Naast het voorstel boeten openbaar te maken, bevat de consultatie verder vier conceptteksten die betrekking hebben op invorderingsmaatregelen. Zo wordt voorgesteld de bekendmaking van een belastingaanslag aan een ontbonden rechtspersoon op een andere wijze mogelijk te maken. Verder is het de bedoeling dat de ontvanger zich ook kan verhalen op hetgeen een erfgenaam geschonken heeft gekregen binnen 180 dagen voorafgaand aan het overlijden van de belastingschuldige. Ook zal de ontvanger voortaan zijn 'beschadigde' verhaalspositie kunnen herstellen door degene die heeft geprofiteerd van een onverplichte (rechts)handeling aansprakelijk te stellen voor de schuld die de belastingschuldige (mede daardoor) onbetaald heeft gelaten. Deze aansprakelijkheidsbepaling is een pendant van de *actio paulina*.

Jurisprudentie

Artikel 80a Wet RO: geen standaardoverwegingen voor afwijzing klachten

Kansloze beroepen in cassatie kan de Hoge Raad op eenvoudige en versnelde wijze afdoen, namelijk door zo'n beroep niet-ontvankelijk te verklaren (art. 80a Wet RO). Deze betrekkelijk nieuwe afdoeningsmodaliteit stelt de Hoge Raad in staat zich op zijn kerntaken te concentreren. A-G Niessen heeft in zijn conclusie van 28 maart 2017 de Hoge Raad in overweging gegeven om in gevallen waarin wordt besloten tot toepassing van artikel 80a Wet RO niet te volstaan met verwijzing naar de in deze bepaling genoemde gronden, maar daaraan standaardoverwegingen toe te voegen die de grond voor de afwijzing van de klachten aanwijzen zonder deze klachten specifiek te behandelen. De Hoge Raad volgt deze suggestie niet (HR 11 augustus 2017, ECLI:NL:HR:2017:1609, *NTFR* 2017/2051, voorzien van uitgebreid commentaar door E.C.G. Okhuizen). Het toevoegen van nadere standaardoverwegingen, zoals door A-G Niessen bepleit, vermindert het effect dat met artikel 80a Wet RO is beoogd voor de werklust van de Hoge Raad. Voorts levert de toevoeging van nadere standaardoverwegingen onder meer geen bijdrage aan de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling. Om vergelijkbare redenen pleegt de Hoge Raad evenmin standaardoverwegingen toe te voegen aan zaken die met artikel 81 Wet RO worden afgedaan. C.M. Bergman noemt het in haar noot in *NLF* 2017/2026 teleurstellend dat de belastingkamer deze zaak niet heeft aangegrepen om een overzichtsarrest te wijzen over de toepassing van artikel 80a Wet RO in belastingzaken.

Eindheffing over vertrekvergoedingen

Per 1 januari 2009 worden bepaalde, excessieve vertrekvergoedingen, ook wel gouden handdrukken genoemd, getroffen met een zogenoemde eindheffing van (oorspron-

kelijk 30%, maar per 2013) 75% (art. 32bb Wet LB 1964). De werkgever, en dat kan een bekende voetbalclub zijn, dient deze (extra) heffing af te dragen *naast* de reguliere loonheffing die de werknemer ter zake van de vertrekvergoeding is verschuldigd. Onlangs kwam in het nieuws dat ook medewerkers van de Belastingdienst grote moeite hebben met deze extra belasting die bedoeld is om extreme vertrekvergoedingen te ontmoedigen ('Ambtenaren kraken heffing gouden handdruk', *Het Financieele Dagblad* 24 augustus 2017, p. 1 en p. 6). Mede naar aanleiding van de willekeurige uitkomsten van enkele recente procedures, gevoerd door onder meer Feyenoord en Ajax (zie *NTFR* 2017/900 en *NTFR* 2017/1623), constateerde P.W.H. Hoogstraten, landelijk vaktechnisch coördinator loonheffingen bij de Belastingdienst, 'een toenemende discrepantie tussen recht en rechtsgevoel' in de fiscaliteit ('Recht en rechtsgevoel', *V-N* 2017/38.0).

Gemeentelijke belastingheffing

In een zaak die onlangs aan de Hoge Raad is voorgelegd, was een aanslag in de forensenbelasting aan de orde. Deze belasting wordt geheven ter zake van het beschikbaar hebben van gemeubileerde woningen. Daaronder vallen ook stacaravans. Voornoemde aanslag was op basis van een afspraak opgelegd aan de exploitant van een caravanpark, een recreatieondernemer, en niet aan de eigenaar van de stacaravan. Het convenant was gesloten uit praktische overwegingen, en bedoelde te voorkomen dat de gemeente aan alle afzonderlijke eigenaren van stacaravans een aanslag zou moeten opleggen. De Hoge Raad heeft geen moeite met deze gang van zaken, aangezien de wet (art. 64 AWR) daarvoor een toereikende wettelijke grondslag biedt (HR 11 augustus 2017, ECLI:NL:HR:2017:1608, *V-N* 2017/39.23). Indien de aanslag in afwijking van de belastingwet wordt opgelegd aan een ander dan de belastingplichtige (de eigenaar van de stacaravan), is daarvoor niet de instemming van laatstgenoemde vereist. Die belastingplichtige houdt wel zijn rechtsmiddelen tegen de aanslag die is opgelegd aan een ander waarin zijn belastingschuld is geformaliseerd (art. 26a, lid 2, AWR).

Scriptiesuggesties

- Onlangs is een tweede, herziene druk uitgekomen van de uitgave *Fiscale methodologie. Over het schrijven van papers en scripties*, Den Haag: Boom juridisch 2017, een bruikbare handreiking voor wie een scriptie gaat schrijven. Ook op de website van A.F. Gunn, onder meer docent aan de Erasmus Universiteit, zijn bruikbare tips voor studenten te vinden. Zij noemt het schrijven van een bachelorwerkstuk 'een rite of passage', en dat is een treffende aanduiding te noemen. Hoewel de eisen per universiteit verschillen, geeft Gunn te kennen dat 'de gemene deler [...] is dat het project [...] als opstap [dient] naar de scriptie in de masterfase. Het bachelorwerkstuk is zo bezien het kinderbad voorafgaand aan de duik in het diepe'. Zie: <https://artikel104.nl/bachelorwerkstukken/>.

- Internationaal en Europees formeel belastingrecht. S.C.W. Douma is per 1 oktober 2017 benoemd tot hoogleraar Internationaal en Europees Formeel Belastingrecht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam (UvA). De hoogleraar gaat zich richten op de formeelrechtelijke aspecten van het internationale fiscale stelsel. Dat stelsel transformeert in betrekkelijk hoog tempo. In het kader van een scriptie kunnen vragen aan de orde worden gesteld als: hoe zit het met de rechtsbescherming van belastingplichtigen? Hoe lossen staten geschillen op die tussen hen kunnen ontstaan? (Vgl. H.R. Herreveld, ‘Stalinistische rechtspraak in Nederland’, *WFR* 2017/164, p. 1034-1035). Op welke wijze werken de nieuwe internationale regels door in de nationale rechtsorde van de betrokken staten? Zie voor enkele (andere) onderwerpen in deze sfeer: ‘Kroniek Europees formeel belastingrecht’, *TFB* 2017, afl. 5;
- Onzakelijke lening. De vragen die het concept van de onzakelijke lening oproept, zijn nog niet allemaal beantwoord. Zie bijv. A.M.A. de Beer, ‘Verliesneming op “twee-pettenleningen” in de tbs-sfeer’, *Het Register* 2017, afl. 4, p. 38-44;
- Fiscale antropologie. Zo af en toe laat een raadsheer in de Hoge Raad zich interviewen (zie onlangs bijvoorbeeld A.F.M.Q. Beukers-van Dooren in *Het Register* 2017, afl. 4, p. 18 e.v.). Dat kan een aardige indruk opleveren, onder meer over de wijze waarop raadsheren worden benoemd, de doelen die een raadsheer mogelijk stelt als hij zijn entree maakt. Interviews kunnen bijvoorbeeld ook duidelijk maken hoe wordt gedacht over de samenstelling van de belastingkamer. Dergelijke interviews kunnen tevens licht werpen op de vraag of het werk van een raadsheer eenzaam te noemen is, informatie bevatten over de gang van zaken in de raadkamer of hoe wordt gedacht over de mogelijkheid afwijkende opvattingen (*dissenting opinions*) openbaar te maken. Daarin kan eveneens de relatie met het parket aan de orde komen, alsmede de vraag of de Hoge Raad er goed aan doet persberichten bij arresten te publiceren. Kortom, welk beeld roepen dergelijke interviews op, en welke lijnen worden daarin zichtbaar? Een inventarisatie en vooral analyse van de interviews die de afgelopen jaren zijn verschenen, kan waardevolle inzichten opleveren (zie onder meer de interviews die zijn gepubliceerd in: *WFR* 2001/415, *WFR* 2003/1251, *FED* 2004/700, *WFR* 2006/982, *WFR* 2013/452, *WFR* 2017/2);
- Overzichtsarrest(en). De term overzichtsarrest is al gevallen (zie onder het kopje ‘Artikel 80a: geen standaardoverwegingen voor afwijzing klachten’). Een overzichtsarrest kan worden omschreven als ‘een uitspraak waarin een rechter uitspraak doet in een geding en deze uitspraak tevens aangrijpt om, aan de hand van eerdere uitspraken, algemeen toepasbare oordelen over een bepaald onderwerp weer te geven, of samen te vatten, en in een systematisch verband te plaatsen, met als voornaamste doel de rechtspraktijk houvast te bieden’, aldus B.P.M. van Ravels in zijn bijdrage aan de bundel: *De conclusie voorbij. Liber amicorum Jaap Polak*, Nij-

megen: *Ars Aequi Libri* 2017, p. 243, besproken in *WFR* 2017/123. Zie over dergelijke uitspraken ook: G.M. van den Broek en M.K.G. Tjepkema, annotatie bij: ABRvS 28 september 2016, ECLI:NL:RVS:2016:2582, *AB* 2016/399, alsmede mijn beschouwing over dit onderwerp: ‘Het verschijnsel overzichtsarrest; een oriëntatie’, *FED* 2017/1, p. 4-12.

Literatuur

Een overzicht van recente ontwikkelingen op het terrein van de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten in geval van schenking of vererving van ondernemingsvermogen, verschaft M.J. Hoogeveen in haar kroniek over dit onderwerp (‘Kroniek: de rechter en de BOR’, *Het Register* 2017, afl. 4, p. 28-34).

Sommige fiscalisten worden ‘gelauwerd’, bijvoorbeeld met een bundel opstellen. Zo is op 29 september 2017 aan P.J. van Amersfoort het eerste exemplaar aangeboden van een bundel die als titel heeft: *Springende punten* (Deventer: Wolters Kluwer 2017), een boek waarin nogal wat bijdragen over het formele belastingrecht zijn opgenomen. Het boek werd aangeboden aan het einde van een symposium over het rechtsstatelijk handelen van de fiscus (zie *TFB* 2017, afl. 6, waarin verschillende bijdragen over dit thema zijn opgenomen). Ook ontving Van Amersfoort uit handen van burgemeester Lenferink van Leiden een koninklijke onderscheiding. Van Amersfoort is benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Een week eerder nam B.G. van Zadelhoff afscheid van de Rijksuniversiteit Groningen. In zijn afscheidscollege behandelde hij het fenomeen *blockchain*, dat wellicht de grootste uitvinding sinds het internet is. De vraag is of die technologie onze btw gaat veranderen. Ter afsluiting van dertig jaar colleges over btw ging de afzwaaiende hoogleraar in op deze vraag. Ook aan Van Zadelhoff werd een fraai uitgegeven bundel opstellen aangeboden, getiteld: *Ode aan Bart* (Deventer: Wolters Kluwer 2017).

- J.A. Booij, ‘Mandatory Disclosure: wat kunnen we daarvan verwachten?’, *TFB* 2017, afl. 5, p. 2-8;
- J.N. Bouwman & M.J. Boer, *Wegwijs in de Vennootschapsbelasting* (15e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- C. Bruijsten e.a. (red.), *Vpb-plicht bij overheidslichamen* (2e druk), Deventer: Wolters Kluwer 2017;
- M.P. van der Burg, G. Groenewegen & F.J.H.L. Makkinga, *Wegwijs in de gemeentelijke belastingheffing en de Wet WOZ* (6e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- R.P.C. Cornelisse, ‘De verstrekking door een natuurlijk persoon van een converteerbare (obligatie)lening’, *WFR* 2017/166, p. 1047-1050;
- B. Dieleman, ‘Definitief einde pensioen in eigen beheer’, *TPV* 2017/10, p. 5-9;
- C.G. Dijkstra, ‘Cumulatie van belastingen’, *FBN* 2017/29, p. 8-13;
- A. van Dongen, G.J. van Slooten & M.W.C. Soltysik, *Wegwijs in de btw* (14e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;

- S.C.W. Douma e.a., *Algemene wet inzake rijksbelastingen* (12e druk), Deventer: Wolters Kluwer 2017;
- J. Gooijer, 'Graag meer fundamenteel fiscaal rechtswenschappelijk onderzoek' (Opinie), *NTFR* 2017/2299, p. 1-2;
- N. de Haan & F.D. Bakker, *Kwalificerende buitenlandse belastingplichtige*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- F.R. Herreveld, 'Rechten en plichten van de belastingadviseur', *TFO* 2017/152.6;
- M.B.A. van Hout, 'Rechtsbescherming in het tijdperk van big data', *WFR* 2017/163, p. 1036 e.v.;
- S.F. van Immerseel & G.H. Ulrich, *Fiscaal bezwaar in AWR en Awb* (2e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- W.Y. Ip, 'De bevoegdheden van de Belastingdienst/toeslagen', *TFB* 2017, afl. 5, p. 24-27;
- W.C.M. Martens, *De deelnemingsvrijstelling in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969* (10e druk), Deventer: Wolters Kluwer 2017;
- A.L. Mertens, *Het beginsel van de minste pijn. Een inleiding tot de loonheffingen* (11e druk), Nijmegen: Ars Aequi Libri 2017;
- L.J.A. Pieterse & R. van Scharrenburg (red.), *Springende punten. Opstellen aangeboden aan mr. P.J. van Amersfoort*, Deventer: Wolters Kluwer 2017;
- E.M.F. Schols-van Oppen & N.M. Winter, *Pensioenregelingen* (6e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- M.M.J. Schuurman-van Nifterik, 'Fictiebesluit schenken en erfbelasting: Something old, something new, something missing, still something to do?', *WPNR* 2017, afl. 7161, p. 600-611;
- F. Sonneveldt, *Wegwijs in de Successiewet* (22e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- J.C. van Straaten e.a., *Wegwijs in de Overdrachtsbelasting* (22e druk), Den Haag: Sdu Uitgevers 2017;
- A.J.H. van Suilen, 'Privacy en belastingcontrole', *NTFR-B* 2017/36, p. 14-18;
- I.J.F.A. van Vijfeijken, 'Alimentatie binnen een latrelatie?', *FTV* 2017/36, p. 5-8;
- H. Vording, 'Nederland de onbetwiste marktleider in de internationale tax planning' (Opinie), *NTFR* 2017/2023, p. 1-4.